

האם צריך שהייה למלקות, או אין צריך שהייה למלקות?

כלומר, מי שנטמא בעזרה באונס, (8) והתרו בו לצאת ולא יצא, האם אינו חייב אלא אם שהה שם כדי שיעור שהייה, או שיצא בדרך ארוכה, וכשם שהדין הוא לענין קרבן, או שמא לענין מלקות חייב הוא אף אם לא שהה כדי שיעור שהייה, ויצא בדרך קצרה; וצדדי הספק הם:

האם לקרבן בלבד גמירי [הלכה למשה מסיני] דבעינן שהייה, אבל למלקות לא גמירי דבעינן שהייה — (9)

או דילמא:

כפנים [בעזרה] גמירי שהייה, לא שנא לקרבן, ולא שנא למלקות.

ומסקינן: תיקו!

בעי רבא:

נטמא בעזרה ולא שהה, אלא תלה עצמו באויר עזרה כדי שיעור השתחואה ויצא מיד בדרך קצרה, מהו שתיחשב שהייתו באויר

חד מהם אמר: שיעור השהייה הוא כמימריה דהאי פסוקא [כזמן אמירת פסוק זה]: "וכל בני ישראל רואים ברדת האש, וכבוד ה' על הבית, ויכרעו אפים ארצה על הרצפה, וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו".

וחד מהם אמר: השיעור אינו כדי אמירת כל הפסוק אלא כמו מ"ויכרעו" לסיפא [עד סוף הפסוק].

תנו רבנן:

"קידה" היינו על אפיים, שאינו נוגע בארץ לא בברכיו ולא בגופו, אלא ראשו מגיע לארץ. (6)

וכן הוא אומר "ותקוד בת שבע אפיים ארץ". (7)

"בריעה" היינו על ברכים, וכן הוא אומר "מכרוע על ברכיו".

"השתחואה" זו פישוט ידים ורגלים על הרצפה, וכן הוא אומר "הכבא נכבא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה".

בעי רבא:

שאמרו "כריעה על ברכיו", שהרי מצינו גם "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה".

8. כן מתבאר מדברי רש"י לקמן יז א ד"ה טימא עצמו במזיד, ראה שם; וראה עוד בתוספות שם ד"ה צריך.

9. א. הנה במשנה בהוריות [המובאת לקמן יז ב] שנינו: אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש, ופירש רש"י דעשה היינו כגון שנטמא בעזרה שהוא עובר ב"וישלחו", ולא תעשה היינו

בעלמא, כמבואר בהמשך הענין.

6. מאירי.

7. כתבו התוספות: השתחואה נמי אשכחן על אפים, דכתיב "ויצא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה", ובישעיה "אפים ארץ ישתחו לך"; וכוונת הגמרא היא דמגמרא אית לך דקידה על אפים, ומייתי הגמרא דאשכחן נמי בקרא הכי. ולכאורה צריך לומר כדבריהם גם על מה

העזרה לחייבו? וצדדי הספק הם:

כי גמירי שהייה, הני מילי שהייה על הארץ
דהיא בת השתחואה, אבל שהייה באויר
דלאו בת השתחואה היא, לא גמירי –

או דילמא: בפנים שהייה גמירי, לא שנא

דבת השתחואה, ולא שנא דלאו בת

השתחואה.⁽¹⁾

ומסקינן: תיקו!

בעי רב אשי:

עצמו באויר עזרה הדבר ספק אם אויר עזרה
כעזרה דמי.

וב"אור שמח" כתב לבאר, דספק הגמרא
הוא: אם מה שתלה עצמו באויר עזרה הוא כמו
בא דרך ארוכה, ומשום שהוסיף וטימא מקום
חדש שאינו מוכרח לציאתו, ואף זה שהגביה
עצמו למעלה, הרי הוסיף טומאה במקום חדש,
דהיינו למעלה באויר, ומה לי הילוך לצד, ומה
לי הילוך למעלה; וספק הגמרא הוא אם האויר
קדוש מצד עצמו, או שכל הנמצא באויר העזרה
הרי הוא כנמצא ברצפת העזרה; וראה שם
שדקדק כן את לשון הר"ח, וראה מה שכתב על
דקדוק זה ב"קהלות יעקב" [הנדמ"ח יב ב;
ונמצא לפי דברי ה"אור שמח", דלגירסתנו,
דמספקא לן אם שהייה באויר שהייה היא, ואין
אנו מחייבים אותו משום דרך ארוכה, היא מוכח
דאויר עזרה אינו קדוש אלא משום דכמונח
דמי].

וב"קהלות יעקב" שם כתב, דמה שהוכיחו
התוספות דאויר עזרה כעזרה לענין יוצא, מזה
אין להקשות על הרמב"ם, וכדמשמע מלשון
הר"ח שכתב כאן: או דילמא כיון דלא נגע לאו,
הרי דספק הגמרא הוא, אפילו אם אויר עזרה
קדוש כעזרה עצמה, מכל מקום לא חייבה תורה
על ביאת מקדש אלא באופן שנגע הטמא
בעזרה; אך מה שהקשו מביאת מקדש עצמו
אכתי קשה, וראה מה שיישב שם, [ויש להעיר:
לפי מה שהביא בשם הר"ח, אם ספק הגמרא
הוא אף במי שנכנס בנעליו או באנפילאותיו,
כיון שלא נגע].

"אל המקדש לא תבא" שהוא בנטמא בחוץ;
ומשמע לכאורה, דבנטמא בעזרה אינו עובר אלא
בעשה, וכן היה משמע ממה ששינו במשנתנו
"וזו טומאה בעזרה – היא מצות עשה
שבמקדש", דהיינו שטומאה בעזרה היא בעשה;
אך כאן מבואר לא כן, אלא שהוא לוקה גם אם
נטמא בעזרה ולא יצא; וכן מוכח ממה שחייב
חטאת, שעל עשה לכד אינו חייב חטאת, וכמו
פסח ומילה.

ב. כתבו התוספות [נדפס יז א ד"ה צריך]:
אם היה שרץ במקדש, והתרו בו שלא יטמא
עצמו – בלא שהייה נמי מילקא לקי, ראה שם
ראיתם.

ג. כתבו התוספות [נדפס לקמן יז א, ד"ה או
אין צריך], דאף אם אין צריך שהייה כדי
השתחואה, מכל מקום צריך שהייה כדי יציאה
וכניסה, ודימו זה למי שלבוש כלאים, שאינו
לוקה אלא אם שהה כדי פשיטה ולבישה, כמו
שהביאו מגמרא במכות כא א, ראה שם; אך
בתוספות מכות כא ב, אין נראה כן.

1. התוספות דחו את הגירסא בגמרא "אויר עזרה
כעזרה דמי, או לא", ומשום דפשיטא היא דאויר
עזרה כעזרה, שהרי בכמה סוגיות מבואר, דאם
"ביאה במקצת שמה ביאה", אין יכול טמא
להכניס ידו לעזרה; ועוד "אי לאו כעזרה דמי,
אם כן כשמוליך דם ואיברים למזבח, יפסל
ביוצא".

ומיהו מדברי הרמב"ם [שגגות יא ד] נראה
כגירסא שדחו התוספות, דמבואר שם שאם תלה

טימא עצמו בעזרה **במזיד** שלא בהתראה, והתרו בו לצאת מיד ועמד קצת אך לא שהה כדי שיעור השתחואה, (2) מהו שיתחייב? וצדדי הספק הם:

האם נטמא **באונס** הוא **דגמירי שהייה**, אבל כשנטמא **במזיד לא גמירי שהייה** —

או דלמא: בפנים גמירי שהייה, לא שנא באונס ולא שנא במזיד.

ומסקינן: **תיקו!**

בעי רב אשי:

נזיר אסור בטומאת המת, שנאמר [במדבר ו ו]: "כל ימי הזיורו לה' על נפש מת לא יבא, לאביו ולאמו ולאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם".

נזיר שנטמא כשהוא **בקבר** באופן שלא נתחייב על כניסתו, וכגון שנכנס בשידה תיבה ומגדל שעדיין לא נטמא, ופרע עליו

חבירו את המעזיבה [התקרה] של השידה, ונטמא, והתרו בו לצאת —

האם **בעי שהייה** לחייבו **מלקות** כדין נזיר שנטמא, ואם לא שהה כדי השתחואה לאחר טומאתו, אינו חייב מלקות —

או אינו צריך שהייה, ומיד הוא מתחייב מלקות? וצדדי הספק הם:

האם **בפנים** הוא **דגמירי שהייה** כיון דבעזרה שייך השתחואה, אבל **בחוץ** [שלא בעזרה] דלא שייך השתחואה, **לא גמירי שהייה** —

או דלמא: באונס גמירי שהייה, לא שנא בפנים, ולא שנא בחוץ. (3)

ומסקינן: **תיקו!**

שנינו במשנה: נטמא בעשרה ... **כא לו בארוכה, חייב; בקצרה, פטור:**

אמר רבא:

אף כשיודע הוא שהוא טמא במקדש, אינו חושש לזה.

3. תוספת ביאור:

א. גרסינן בנזיר יז א: בעי רבא: נזר והוא בבית הקברות, מהו? בעי שהייה למלקות או לא, היכי דמי, אילימא... אלא כגון שנכנס בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע מעליו מעזיבה, כי גמירין שהייה בבית המקדש, אבל אבראי לא, או דלמא, לא שנא.

ולפי פשוטו, ספק הגמרא הוא כשנזר בבית הקברות, וכן נראה מדברי הרמב"ם והראב"ד נזירות ו ט; אך רש"י כאן לא הזכיר מזה כלום, ומבואר שהוא סובר דהספק אינו דוקא בנזר

2. מרש"י נראה שספק הגמרא הוא לענין מלקות, ולכן כתב, ששאלת הגמרא היא ב"אם תמצוי לומר" נטמא באונס והתרו בו לצאת ולא יצא כדי שהייה, שהיא זייב מלקות, מכלמקום שלה סתפק בטומאת מזיד; וכתבו התוספות, דאם אכן ספק הגמרא הוא לענין מלקות, צריך לומר שלא התרו בו על גוף הטומאה, כי אם התרו בו על גוף הטומאה, ודאי אין צריך שהייה, וכמבואר בהערה לעיל על בעיית הגמרא לענין מלקות, ראה שם; ועל פי זה נתבאר בפנים.

ועוד צידדו לפרש, שהספק הוא לענין קרבן, וכגון שנעלמה ממנו טומאתו, או שלא ידע שהוא במקדש; וכתבו, דלפי זה בהכרח שבשעת הטומאה לא ידע שהוא במקדש, שאם לא כן אינו חייב קרבן, כיון שאינו "שב מידיעתו", כי

קצרה שאמרו, אפילו אם הילך בנחת עקב

בצר גודל, ואפילו שהה בהילוכו כל היום

בבית הקברות; וראה "משנה למלך" [נזירות ו ח, סוף ד"ה גרסינן] שכתב: ולפי מה שכתבנו היה נראה לי, דלפי המסקנא דאוקמוה לבעיא דרבא בנכנס בשידה תיבה ומגדל, לא מיירי במי שנדר בבית הקברות. ראה עוד שם.

ב. ביאר רש"י כאן: נזיר שנטמא באונס בתוך בית הקברות דומיא דנטמא בעזרה שלא מתחייב בכניסתו, כגון שנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל, ובא חבירו ... והתרו בו צא ולא יצא".

ולכאורה היה נראה דמה שכתב רש"י "דומיא דנטמא בעזרה שלא מתחייב בכניסתו", אין כוונתו לדמות כניסה לבית הקברות לכניסה לעזרה, כי הכניסה לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל אינה כלום, ולא שם "כניסה" עלה, ועיקר כוונתו היא, דנזיר הבא על מת דהיינו כשנטמא, הוא זה שדומה לטמא שבא למקדש, ומה שכתב רש"י דלא נתחייב על כניסתו, היינו משום שבאונס פרע חבירו מעליו את המעזיבה, ונמצא שלא נתחייב על תחילת טומאתו.

אך מדברי ה"משנה למלך" [נזירות ו ח] אין נראה שהבין כן, דכתב שם "והנה מה שפירש רש"י שנטמא באונס, הוא משום, דאי במזיד, מאי איריא משום דבחזן לא גמירי שהייה, תיפוק ליה דאף בפנים מספקא ליה לרב אשי אי גמירי שהייה במזיד"; וזה דלא כמבואר, שכל עיקר דמיונו לטומאה בעזרה להצריכו שהייה, הוא משום שנטמא באונס.

וראה עוד ב"משנה למלך" שם: והנראה עוד מדברי רש"י, דפשיטא לן, דכל שנכנס לבית הקברות בלא שידה תיבה ומגדל, אף שהיה אנוס בכניסה, לא בעינן שהייה, דהא גבי פנים כל שהיה טמא קודם כניסתו ונאנס ונכנס, פשיטא לן דלא בעינן שהייה, דלא גמירי שהייה, אלא כשבשעה שנכנס לא היה שום איסור בדבר, ואם

כן גבי נזיר נמי פשיטא, דאם נכנס לבית הקברות בשוגג נמי, והתרו בו צא, דלוקה אף אם לא שהה; אך מאי דמיבעיא ליה לרב אשי הוא, בנכנס בתוך שידה תיבה ומגדל, שלא נתחייב בפנים בכניסתו, והוי דומיא דניטמא בעזרה, שלא נתחייב בכניסתו בפנים.

ואולם בפירוש הרא"ש לנזיר שם כתב: "ולא מצי למימר כגון שנכנס לבית הקברות שוגג, והתרו בו לצאת; [משום] דאמרינן בשבועות, כי גמירי שהייה, באונס הוא דגמירי"; הרי מבואר מדברי הרא"ש, דאילו משכחת לה כניסה באונס לבית הקברות, הוי זה בכלל ספק הגמרא; ובעיקר מה שכתב הרא"ש דלא גמירי שהייה אלא באונס ולא בשוגג, ראה מה שהעיר בחידושי הגרי"ז שם.

וראה גם בלשון הריטב"א כאן: האי בעינא אוקימנא במסכת נזיר בנטמא באונס כגון שנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל. אבל השתא דנטמא באונס בתחלתו וסופו במזיד מבעיא לן. ומבואר, דעיקר הספק הוא משום שתחלת טומאתו באונס, ודלא כה"משנה למלך" שהספק הוא משום שתחלתו אין בו איסור כלל.

ג. כתב הרמב"ם [נזירות ו ח]: "מי שנדר והוא בבית הקברות נזירות חלה עליו, ולוקה על שהייתו שם. נכנס לשם בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע מעליו את המעזיבה ונטמא אף על פי ששהה שם אינו לוקה"; ומבואר בדעתו, שספק הגמרא אינו אם צריך שהייה, אלא הספק הוא אם חייב כשנשתהה, או שמא אף כשנשתהה אינו חייב; והשיג עליו הראב"ד: אין דרך הסוגיא כן, אלא הבעיא כך היא: נכנס בשידה תיבה ומגדל, ונזר שם, ובא חבירו ופרע עליו את התקרה, ונטמא, מי בעי שהיה או לא, אלמא היכא דשהה לית בה ספיקא דחייב מלקות, ואם לא שהה הוי ספיקא.

כולו, כיון שלא עמד, אלא עסק בהילוך.

בעי רבא:

כמה שהיות קטנות ששהה באמצע הילוכו שאין בכל אחת מהן כדי שיעור השתחואה, מהו שיצטרפו, אם יש בין כולן כדי שיעור השתחואה?

ומקשינן עלה: ותיפשווא ליה מדידיה [מדברי רבא עצמו] שפטר את המהלך והיה משך זמן הילוכו אפילו כל היום כולו!?

ומשנינן: התם בדלא שהה כלל באמצע הילוכו, אלא שהיה הילוכו כל היום כולו, ובזה הוא פטור כיון שהוא עוסק ביציאה לחוץ, אך מכל מקום יש להסתפק אם שהה באמצע הילוכו, אם שהיות קטנות מצטרפות.

בעא מיניה אביי מרבה:

בא לו בארוכה ורץ בה עד שלא היה שיעור

הליכתו בה אלא כדי שיעור קצרה, מהו שיתחייב? וצדדי הספק הם:

האם ארוכה שאמרו: שיעור כדי הליכת ארוכה הוא דגמירי, וכי בא לו בארוכה שיעור קצרה פטור, כיון שלא נשתהה בהליכתו —

או דלמא: דוקא גמירי, "בארוכה" חייב אפילו לא נשתהה אלא כדי או פחות משיעור קצרה, "בקצרה" פטור, אם הילך בדרך קצרה ממש, אבל הלך בארוכה כדי שיעור קצרה, חייב.

אמר ליה רבה לאביי:

לא ניתנה ארוכה להרחות אצלו, כלומר, המהלך בארוכה חייב בכל אופן, ואפילו אם לא שהה בה אפילו כשיעור קצרה.⁽⁴⁾

מתקיף לה רבי זירא:

אלא דקיימא לן "טמא ששימש [עבד עבודה

בארוכה וגם שהה בה כדי שיעור ארוכה אינו חייב; ומה שאמרו "בקצרה פטור" היינו באחד משני אופנים, או שהלך בדרך קצרה, או אפילו אם הלך בארוכה אלא ששהה כדי הילוך קצרה בלבד הרי הוא פטור.

ולשון הריטב"א הוא: ותיפשוט מקצרה, דאמר, דאפילו עקב בצד גודל ואפילו כל היום כולו, פטור, בדלא שהה מיהת, ואף על פי שיש בזה יותר משיעור ארוכה, אלמא דוקא גמירי!?

ויש לומר דלא דמי, דלגבי קצרה כיון שפטורה מחמת עצמה, דלא סגיגיא שלא נתיירו לצאת בקצרה, ואין שם מקום אחר לצאת ממנו ולפרוש מן הטומאה, כיון דנפטר נפטר, ולא חילקו בין הילוך להילוך; אבל ארוכה דיש לו מקום אחר דהיינו קצרה והיא מקום איסור,

4. לכאורה צריך ביאור: כיון שאמר רבא דאם הילך בקצרה אפילו כל היום כולו הרי הוא פטור, הרי מבואר בהדיא דלאו "שיעור גמירי", שהרי שהה בהליכתו כדי שיעור ארוכה, ואם כן מאי מספקא ליה לגמרא!?

וכתב הרשב"א: אביי ספוקי מספקא ליה, דלמא לעולם דרך קצרה ממש פטור, ולא שנא הולך במרוצה להולך עקב בצד גודל, דלעולם לא גמירי חיובא בקצרה אלא בארוכה; אבל חיוב ארוכה גופיה לא גמירי אלא בהולך כדרך הילוכו, אבל אניס נפשיה ויצא כשיעור בינוני של קצרה, פטור, דבארוכה שיעורא גמירי; והיינו, דספק הגמרא אינו אם הדין תלוי בשיעור לבד, אלא ספק הגמרא הוא שמא הדין תלוי בארוכה ממש ובשיעור כאחד, ועד שלא הלך

במקדש], במיתה" היכי משכחת לה!?

בקצרה, ועבד עבודה —

כלומר, כגון ששימש ושהה בשימוש כדי שיעור שהייה, ומכל מקום אינו חייב משום ביאת מקדש, כי לא יצא כדרכו בקצרה לאחר שהייתו, אלא רץ מהר, ומאחר שלא שהה בהליכתו כדי שיעור קצרה, אינו חייב ואף ששהה כדי שיעור שהייה, כי החיוב אינו אלא כשמלבד שהייתו כדי השתחואה, שהה ביציאתו כדי שיעור יציאת קצרה.⁽⁶⁾

והרי, אם נכנס למקדש בטומאה, אין הוא חייב מיתה בידי שמים בלבד אלא כרת שהיא חמורה הימנה; ובהכרח לומר שנטמא בעזרה עצמה —

ואי דלא שהה במקדש כדי שיעור השתחואה לאחר שנטמא, **היכי עביד עבודה בזמן מועט** כזה —

ואי דשהה, הרי **בר כרת הוא** משום ביאת מקדש, ואינו במיתה בידי שמים לבד — ⁽⁵⁾

אלא אי אמרת "דרך קצרה" דוקא גמירי וכל ז' ב-^ז שיצא בקצרה אפילו רץ בה ולא שהה כדי שיעור יציאת קצרה הרי הוא חייב, **היכי משכחת לה** שישמש ולא יתחייב כרת משום ביאת מקדש!?

אי אמרת בשלמא: שיעורא גמירי, כלומר, הניחא אם תאמר דמה שחייב הנטמא בעזרה ושהה כדי שיעור השתחואה ויצא בדרך קצרה, היינו דוקא כשהה בהליכתו כדי שיעור יציאה בקצרה, אבל אם רץ בקצרה לאחר שהייתו אינו חייב — שפיר **משכחת לה** שיתחייב מיתה ולא כרת, **בדאנים נפשיה**

אמר תירץ אביי:

וכי **מאי קושיא!**? והרי **משכחת לה** שיתחייב מיתה בידי שמים ולא כרת, כגון שנטמא

כן הרי משכחת לה לזר ששימש בטומאה, באופן שנכנס דרך גגין ושהה כדי שיעור השתחואה ובאותה שהיה עבד עבודה, וראה שם שהארץ בזה; וראה גם במהרש"א כאן על דברי רש"י; וראה בעמוד ב בהערות מה שהובא בשם המאירי.

דילמא לא חייבו בו אלא משום דעשאוהו כשיעור בינוני שלו בשהייה, [המגיה כתב, דיתכן שצריך לומר "כשיעור בינוני של קצרה ושהייה"], או אפשר, דכל ארוכה מקום איסור חשוב, ולא דחאוהו [התירוהו] כלל, אפילו במרוצה.

6. [יש לעיין: לפי המבואר לעיל, דלענין "דרך קצרה" לפוטרו כשלא שהה פשיטא דדוקא גמירי, והספק הוא לענין דרך ארוכה; אם כן אף אם נאמר ד"קצרה" לענין חיובו כשהה היינו שיעור קצרה, מכל מקום איך נכריע מזה לענין ארוכה אם הוא שיעור או ממש, והרי כשם שחלוק דרך קצרה בין אם שהה לבין אם לא שהה, דבשהה היינו שיעור, ובדלא שהה היינו ממש, כל שכן שיש לומר דדרך ארוכה היינו ממש, וחלוק הוא מדרך קצרה כשהה!].

5. א. הקשו התוספות: הרי יש לומר שהוא במיתה כגון שהזיד בשימוש בטומאה, ושגג בביאת מקדש! ? וראה רשב"א וריטב"א.

ב. הנה לקמן בעמוד ב מבואר, שהנכנס דרך גגין אינו חייב משום ביאת מקדש, כי דרך ביאה אסרה תורה, וכתב ה"משנה למלך" [ביאת מקדש יג יט], דמכאן מוכח, דמכל מקום אם שהה כדי שיעור השתחואה הרי הוא חייב אפילו כשנכנס דרך גגין, ומשום שלא גרע מנטמא בעזרה שלא בא דרך ביאה בטומאתו; שאם לא